

בית המדרש הווירטואלי (V.B.M) ע"ש ישראל קושיצקי שלייד ישיבת הר עציון
שיעורים בדרכיה: אישה והלכה
צוות דרכיה, לורי נוביק

- [לחצו כאן](#) כדי לראות גרסה מעודכנת של השיעור עם כלי למידה נוספים באתר דרכיה.
- [הרשמו כאן](#) לניוזלטר כדי לקבל עוד עדכונים ותכנים ממיזם דרכיה.
- נשמח לקבל הערות והארות [כאן](#).

הוצאה ידי חובה הלכה למעשה

מתי רצוי שאישה תוציא גבר ידי חובתו?

מאת לורי נוביק | עריכה: הרב עזרא ביק, אילנה אלצפן, ושיינע גולדברג

תרגום בעברית: רחל וינשטיין | עריכה בעברית: חניטל אופן ועדיה בלנק

אפשרי לעומת רצוי

על בסיס מה שלמדנו, נראה כי אין מניעה הלכתית שאישה תוציא גבר ידי חובתו במקרה שהיא מחויבת במצווה באותה רמה או ברמה גבוהה יותר.

חלק מהפוסקים אינם מביעים הסתייגות מאישה המוציאה גבר ידי חובה כאשר גם היא חייבת. רש"י, לדוגמה, כותב בפשטות שנשים יכולות להוציא גברים ידי חובת קריאת מגילה:¹

רש"י ערכין ג ע"א

לא תווי [לרבות] נשים – שחייבות במקרא מגילה וכשרות לקרותה ולהוציא זכרים ידי חובתם.

ספר הכלבו (שנכתב בסוף תקופת הראשונים) כותב בשמו של הר"ש, אחד מבעלי התוספות, שאישה יכולה להוציא גבר ידי חובת קידוש:

ספר כלבו סימן לא

ואשה היודעת לקדש מקדשת ואם לאו מקדשין לה, וביאר הר"ש ז"ל ואפילו להוציא אחרים ידי חובתם שאינן יודעין לקדש...

אין בדבריו שום אזכור למגבלות על אישה שמקדשת בשבת עבור גברים. בכל זאת הכלבו מזכיר בשם הר"ש את עיקרון עזרה הדדית, וייתכן שהוא מניח שאישה בדרך כלל לא תוביל במצבים של "ברוב עם הדרת מלך".

בפועל נראה שנשים אינן מוציאות גברים ידי חובת מצוות ואינן מברכות עבור גברים לעיתים קרובות. מדוע זה המצב?

הסתייגויות בגמרא

קטע מן הגמרא העוסק באישה שמברכת ברכת המזון בעבור בעלה עשוי לשפוך אור על שאלה זו:

תלמוד בבלי ברכות כ ע"ב

...ואשה מברכת לבעלה, אבל אמרו חכמים: תבא מארה [קללה] לאדם שאשתו ובניו מברכין לו.

¹ נדון בהלכה זו למעשה במאמר עתידי.

קטע זה פותח בקביעה כי אישה יכולה בהחלט להוציא את בעלה ידי חובה בברכה. עם זאת, המשך הגמרא מרתיע מיישום הלכה זו, מבלי להסביר מדוע.

נשים לב שהקללה מגיעה לבעל, ולא לאישה. מה עשה הבעל שגרם לו להיות מקולל? הגאונים הבינו שהמקרה בגמרא הוא כזה שבו הבעל לא יודע לברך את ברכת המזון בעצמו. הקללה מגיעה לו מכיוון שלא למד את ברכת המזון כפי שהיה צריך:

תשובות הגאונים החדשות – עמנואל (אופק) סימן קפט

כשאמרו חכמים תבא מאירה למי שפשע ולא למד, שפעם שהוא אוכל ואין שם בנו שמברך לו נמצא בטל מן הברכה, אבל מי שהוא למד ופעמים שהוא זקן או חולה ונותן רשות לבנו או לאחד מבני ביתו לברך הרשות בידו, ש'שלוחו של אדם כמותו' ואין לו מארה...

תשובה זו מצביעה על כך שאדם יכול לבקש מאחר להוציא אותו ידי חובת מצווה מסיבות שונות ומגוונות,² ואין הבחנה בין גברים ונשים כשלעצמם. לדעתם הגמרא לא מעבירה ביקורת על אישה המוציאה גבר ידי חובת מצוות שבדיבור במצב שבו הוא למד לברך בעצמו, אך מתקשה לעשות זאת כתוצאה מגיל מבוגר או ממחלה.

התנגדות

קיימת דעה המתנגדת להוצאת גברים ידי חובה על ידי נשים משמו של הר"י הזקן. ספר האגודה (שאותו כתב רבי אלכסנדר הכהן, פרנקפורט, המאה ה-14) כותב כי הר"י פוסק נגד התופעה, גם כאשר רמת החיוב של הגבר ושל האישה זהה:

האגודה מסכת סוכה פרק ג

פ"י [=פירש ר"י] נשים אין מוציאין אנשים דאכלו שיעור דאורייתא וכן אין מוציאין אנשים ממגילה אף על פי שהן חייבות כאנשים וכן לענין קידוש היום אף על פי שהן חייבות כדאמרין פרק מי שמתו [כ' ע"ב]. אבל נראה לי דנשים מוציאות נשים בין לברכת מזון בין לקידוש ומגילה...

האגודה אינו מספק כלל הסבר לפסקו של הר"י. אמנם האגודה בעצמו כן מתיר לנשים להוציא גברים ידי חובה, מבלי לכתוב מה הר"י היה אומר בנידון.

הסתייגויות

ממה חוששים כאשר אישה מוציאה גבר ידי חובה?

הסתייגות אחת נובעת מעמדה שלא ראוי שגבר יעזר באישה כדי לצאת ידי חובתו. ספר אהל מועד (פוסק מהמאה ה-14) פוסק שמבחינה טכנית אישה יכולה להוציא גבר ידי חובת קידוש, איך אין לעשות זאת בפועל, אפילו אם הוא בעלה:

ספר אהל מועד שער קידוש והבדלה דרך א

² במקרה המקביל למשנה הנ"ל, אדם מקולל כאשר הוא חוזר על ההלל בעקבות אשתו או בנו. רש"י שם כותב שהאדם מקלל במקרה זה אפילו אם הוא למד לומר את ההלל בעצמו, בגלל שבחירת שליחים כאלה מבזה את הקב"ה (ומן הסתם גם את המצווה). התוספות מרחיבים ומסבירים שאדם המחויב במצווה מתבזה כאשר הוא בוחר שליחים שפטורים ממנה.

רש"י סוכה לח ע"ב

ותבא מאירה – שלא למד, ואם למד – תבא לו מאירה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה.

תוספות סוכה לח ע"א, ד"ה ותהי

ומשום דמבזה במה שאלו מברכין לו דלאו בני חיובא נינהו המקרין אותו קלייט ליה

נשים חייבות בקידוש היום לפיכך אשה מוציאה לבעלה אלא שמגונה הוא.

קשה לדעת בבירור מה מקור פסיקתו של האוהל מועד. מתוך הדגש בדבריו על הבעל ניתן לשער כי לדעתו בהקשר הזוגי הבעל הוא שאמור לעשות קידוש ולא האישה. אפשרות נוספת היא שהוא מתבסס על הגמרא העוסקת באישה שמברכת לבעלה והוא משנה את מילות הגמרא מ"מְאַיְרָה" ל"מגונה", והסתייגותו נובעת מההנחה שהבעל לא למד כיצד לקדש בעצמו.³

לאורך הדיון בשאלה מדוע אישה לא יכולה להוציא קבוצה של גברים⁴ ידי חובת ברכת המזון, התוספות מציגים הסתייגות משל עצמם, בעלת השלכות על מצוות אחרות:⁵

תוספות סוכה לח ע"ב, ד"ה באמת

ובתוספתא קתני גבי ברכת המזון דאין אשה ועבד וקטן מוציאין את הרבים ידי חובתן... אין מוציאות [=קבוצת גברים ידי חובתם]... משום דרבים, זילא בהו מלתא, דהרי מגילה, דנשים חייבות בה, ופירש בה"ג [=בעל הלכות גדולות] דאין נשים מוציאות את הרבים ידי חובתן במגילה.

דברים אלו עשויים להיות מאתגרים לקריאה. הבה ננסה להבין אותם.

על פי דעה זו, אישה יכולה להוציא גבר ידי חובה. אך במצבים "של רבים" היא לא, כיוון ש"זילא בהו מילתא", כלומר הדבר עלול לגרום לזילזול. ניתן לפרש את המילה "רבים" בכמה דרכים שונות, כאשר לכל אחת יש השלכות הלכתיות ייחודיות:

א. אנשים שאינם בני הבית. על פי פירוש זה, אישה לא יכולה להוציא ידי חובה גברים שאינם מבני ביתה. האליה רבה מציג גישה זו:⁶

אליה רבה סימן רעא ג

³ או שמא הוא סובר כמו שולחן ערוך הרב, החושש שגברים לא יתייחסו ברצינות למצוות שבהן הם מחויבים אם נשים יוכלו להוציאם ידי חובה. שולחן ערוך הרב אורח חיים רעא, ו

וכיון שהנשים חייבות בקידוש היום מן התורה כמו האנשים יכולות להוציא את האנשים ידי חובתם אלא שלכתחלה אין להורות כן לשואל הלכה למעשה (שלא יבאו לזלזל במצות):

⁴ הקורבן נתנאל (מגילה א', ד) מציע כי התוספות כאן מתייחסים גם לאישה המוציאה קבוצת נשים ידי חובה, אך תוספות הרא"ש כולל את המילה "אנשים", מה שמבהיר שאישה יכולה להוציא גבר ידי חובה. ראה את דיונו של הרב יהודה הנקין לגבי "בני בני" ב', י ואת מאמרנו העתידי על מגילה.

⁵ התוספות מציעים הסבר אפשרי נוסף לכך שנשים לא מוציאות גברים ידי חובה, שקשורה ספציפית לברכת המזון: שהדבר מתייחס לאפשרותם של גברים לקיים זימון שבו נשים יכולות להשתתף (דבר שלא מתאפשר בכיוון ההפוך), ובמקרה כזה לגברים יש מעמד גבוה יותר. תוספות הרא"ש מסביר את המעמד הגבוה הזה כפונקציה של החיוב של גברים במצוות רבות יותר. תוספות סוכה לח ע"א

... כיון דאין מצטרפות לזימון כדתנן פרק שלשה שאכלו (שם דף מה.) אין מוציאות אף על פי שהאיש מוציאן שאני איש דחשיב טפי

תוספות הרא"ש סוכה לח ע"א

לא חשיבי להוציא אנשים דחשיבי טפי שחייבים בכל המצות

⁶ האליה רבה מוצא תקדים לפסיקתו של האגודה, הראשון שציטט את הר"י – האגודה בעצמו מסתייג מהאמירה שאישה יכולה להוציא את בני ביתה ידי חובה. האגודה מסכת שבועות פרק ג

נשים מוציאות בקידוש נשים וקטנים, ולפי דעתי אפילו אנשים בני ביתה מוציאה אם אין בעלה בעיר או אין לה בעל, ואין מורין כן

...שלא להוציא [=אישה] אנשים שאינם בני בית הזה, דהא כתבו תוס' שם הכי גבי ברכת המזון דאין מוציאה רבים ידי חובתן... אנשים אחרים, דזילו בהו מילתא

חילוק זה בין בני הבית לאנשים אחרים יכול לשקף חשש להיבט הצניעות שהמצב מזמן. המשנה ברורה סובר שבאופן אידיאלי יש להחמיר לפי דעה זו, אך מכיר בכך שאין זו ההלכה הבסיסית:

משנה ברורה רעא, ד

ומוציאות את האנשים... ומ"מ [=ומכל מקום] יש להחמיר לכתחלה שלא תוציא אשה אנשים שאינם מבני ביתה דזילא מילתא [א"ר ודה"ח].

המשנה ברורה לא מתנגד לכך שאישה תוציא את בני ביתה ידי חובה.

II. קבוצה ציבורית. על פי פירוש זה, אישה יכולה להוציא גבר ידי חובה ללא היסוס, בין אם הוא חלק מבני ביתה ובין אם לא, אך אסור לה להוציא גברים ידי חובה בפומבי.

ערוך השלחן רעא, ה

יש רוצים לומר שאין מוציאות אנשים כמו במגילה לקמן סימן תרפט [רש"ל וב"ח] ואינו עיקר, דבשם כיון דברבים הוא זילא מילתא כמו שכתבו התוספות בסוכה, מה שאין כן בקידוש, וכן כתבו מפרשי השולחן ערוך [הט"ז והמג"א סק"ב].

חוסר הכבוד כאן שוב עשוי לעלות חשש לצניעות בסיטואציה, במיוחד במצב שבו אישה מקבלת תפקיד ציבורי. אישה יכולה להוציא גבר ידי חובתו בקלות במסגרת פרטית כמו ביתה שלה, אך אסור לה לעשות זאת בהתקהלות ציבורית.

III. מצווה קהילתית. על פי פירוש זה, אישה יכולה להוציא גבר ידי חובה בין אם הוא חלק מבני ביתה ובין אם לא, גם אם הם בקבוצה ציבורית. אך היא אינה רשאית להוציא ידי חובה אפילו גבר אחד כאשר המצווה היא קהילתית במהותה, כלומר עליה להתקיים לכתחילה במניין עשרה (כמו קריאת מגילה) או בקבוצה קטנה יותר (כמו זימון).

הרב ידידיה וייל (גרמניה, המאה ה-18) מעלה את האפשרות הזו:⁷

גנזי המלך על הרמב"ם א', א

דאין שייך לומר זילא מילתא דאישה תוציא רבים אלא היכא דמצותן ברבים...

כאן, העניין העיקרי הוא נשים המובילות במצוות שהן קהילתיות במהותן, דבר שמצמצם את הבעייתיות של נשים בתפקיד ציבורי. הרב ד"ר אריה פריימר מספר שהרב אהרן ליכטנשטיין תמך בגישה זו:⁸

הרב ד"ר אריה פריימר, 'מנהיגות נשית במרחב הקהילתי'

בדומה למקרה הקודם, היו מי שהעדיפו להתיר לנשים לקדש עבור מתפללי בית הכנסת בשבת בבוקר, בעוד שאחרים התנגדו לכך. הרב אהרון [ליכטנשטיין] חש שגם כאן יש פוסקים משני צדדי הנושא, אך הרגיש שיש יותר מקום להקל... בניגוד לקריאת התורה וקריאת מגילה, שהן מטבען מצוות ציבוריות המחייבות מניין [לפחות לכתחילה במקרה של קריאת מגילה], קידוש הוא מטבעו מצווה פרטית. מכאן שאין

⁷ ניתן למצוא כאן. ראה הרב ד"ר אריה פריימר "Women in Communal Leadership Positions". רבי יעקב עמדין מציע דבר דומה לכך כדי להסביר מדוע נשים לא יכולות להוציא גברים ידי חובת מגילה, אפילו בפרטיות. ראה גם "בני בנים" II:10, ניתן למצוא כאן, ואת הדיון במאמרו של ד"ר פריימר "Women, keriat Ha-Torah and Aliyot" אשר ניתן למצוא כאן.

מור וקציעה סימן תרפט

משום דמצותה לאהדורי בתר עשרה אפילו בזמנה לפרסומי ניסא משו"ה [=משום הכי] אפילו ליחיד אין הללו מוציאים משום לא פלוג.

⁸ ניתן למצוא כאן.

כבוד הציבור או זילא מילתא... הרב אהרון באופן אישי היה מעדיף שנשים לא יהיו מעורבות... [בגלל העמדות המחמירות]; עם זאת, הוא לא היה מביע ביקורת או נמנע מללכת למניין בו מקלים בנושא זה.

הרב ליכטנשטיין התיר לנשים להוציא גברים ידי חובה במצוות ציבוריות אם המצווה אינה קהילתית במהותה, אף שלא היה תומך נלהב ברעיון. היסוס זה בולט מאוד לאור העובדה שרבו, הגרי"ד סולבייצ'יק, לא פסק שיש למנוע מנשים לקדש בפומבי.⁹

הרב מיכאל ברוידא, "עוד בנושא נשים כמנהיגות בתפילה"

הרב יוסף דוב סולובייצ'יק סיפר, בתשובה לשאלת הלכה למעשה, בהרצאה פומבית בישיבה יוניברסיטי ב-6 לנובמבר, 1984, שאישה יכולה – ללא היסוס – לקדש אפילו בפני קבוצה גדולה של אנשים (גברים ונשים) בכל מצב, וכי הדבר מותר לחלוטין (מותר לכתחילה), מאחר ואין חובת מניין במצווה זו ועל כן הקבוצה אינה נחשבת כ"ציבור" שיש לחשוש לכבודו.

הלכה למעשה

למעט נקודת המבט המיוחסת לר"י, הפסיקות שהצגנו כאן סוברות שנשים יכולות להוציא גבר ידי אם הן מחויבות באותה רמה כמותו (או ברמה גבוהה יותר). ההסתייגויות מתמקדות בשאלה מה רצוי לעשות, ולא מה אפשרי.

גישתו של השולחן ערוך בנוגע למה שרצוי לעשות שנויה במחלוקת. מצד אחד, הוא פוסק כמו הכלבו לגבי עניין הקידוש.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעא, ב

נשים חייבות בקידוש... ומוציאות את האנשים הואיל וחייבות מן התורה כמותם.

לעומת זאת, בנוגע לקריאת מגילה הוא מציג דעה מגבילה יותר:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרפט

וי"א [=יש אומרים] שהנשים אינם מוציאות את האנשים

ניתן להסביר סתירה זו בכמה דרכים. ייתכן שהשוני קשור ברמות שונות של חיוב בקריאת מגילה לגברים ולנשים (הט"ז).¹⁰ אם זה אכן המצב, הפסיקה לגבי קידוש היא הפסיקה הקובעת בדרך כלל.

Broyde, Michael, 'Further on Women as Prayer Leaders,' Judaism, 42:4 (1993), fn. 12⁹

ניתן למצוא כאן.

¹⁰ בע"ה נדון באופי החובה של נשים בקריאת מגילה בעתיד.

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים רעא, ב

ומוציאות את האנשים כו'. – אף על גב דבסי' תרפ"ט פסק בש"ע [=בשולחן ערוך] כבה"ג [=כבהאי גוונא] דאין נשים מוציאות אנשים במקרא מגילה אף ע"ג [=על גב] שהם חייבות במקרא מגילה לא דמי לכאן דבמגילה יש דיעות דאין לנשים לברך על מקרא מגילה אלא על משמע מגילה כמ"ש [=כמו שכתב] שם ב"י [=בית יוסף] ע"כ [על כן] בודאי לא נכון שלכתחלה יוציאו האנשים משא"כ [=משאין כן] כאן הכל מודים שאין חילוק כלל בין אנשים לנשים ע"כ [על כן] שפיר מוציאות אותם ורש"ל ומו"ח [=ומורי חמי, כוונתו לב"ח] ז"ל פסקו גם כאן דאין מוציאות כמו במגילה ואין זה מוכרח כלל.

אך ייתכן שלדעתו החיוב של נשים בקריאת מגילה זהה לזה של גברים, והפסיקות אינן עקביות. במצב כזה עלינו לנהוג כפסיקה המחמירה מבין השתיים (הב"ח).¹¹ אפשרות נוספת היא שקריאת מגילה שונה מסיבה אחרת:¹² מכיוון שהיא נעשית בדרך כלל בפומבי, או משום שהיא קהילתית במהותה, ולכן במצוות או בנסיבות אחרות נשים כן יכולות להוציא גברים ידי חובה.

אנו נותרים ללא פסיקה אחת מוחלטת להלכה למעשה.

מחשבות לסיכום

באופן כללי, נשים יכולות לברך ברכת הנהנין עבור גברים ונשים או להוציא גברים ונשים ידי חובת מצוות שבדיבור כמו קידוש. נשים בוודאי יכולות להוציא נשים אחרות ידי חובה.

כשלאישה רמת חיוב זהה לזו של גבר, ואין מאפיינים ייחודיים למצווה אשר מונעים ממנה להוציא אותו ידי חובה, ביכולתה לעשות זאת. השאלות לגבי מתי והאם רצוי שתוציא גבר ידי חובתו נותרות ללא תשובה ברורה.

כאשר ניצבים מול שאלות כאלה, פוסקים רבים לא יעודדו נשים להוציא גברים ידי חובה כדי להסתדר עם כל הדעות,¹³ ופוסקים אחרים ינסו להתיר מה שניתן. הרב ליכטנשטיין הגדיר זאת היטב:¹⁴

הרב אהרן ליכטנשטיין, 'מנהיגות נשים', עמ' 34

בהקשר זה [תפקידים ציבוריים של נשים] פוסקים רציניים ואחראיים, המחויבים ללא דופי ובעלי ידיעת תורה נרחבת, צריכים, אני מאמין, לתת משקל רב יותר ממה שניתן בדורות האחרונים להתרים המבוססים על לעשות נחת רוח לנשים, שהובאו בגמרא ובשולחן ערוך כבסיס להתיר את מה שאולי היה אסור לולא זאת.

על פי גישה זו, נוכל לומר כי יש לשקול בזהירות את היתרונות הפוטנציאליים הנלווים לכך שנשים יוציאו גברים ידי חובה כאשר ההלכה מתירה זאת. ככל שהמצווה או המסגרת שבה היא נעשית פרטית יותר, כך יש פחות סיבות להגבלות.

בסופו של דבר, העניין נתון להחלטת כל קהילה והנהגתה הלכתית. לדוגמה, ייתכן וגישה מתירה יותר תועיל באופן חיובי במסגרת של אוניברסיטה או קהילת רווקים ורווקות, כאשר ההבדל בין חיי הדת של גברים ונשים בולטים פחות בדרך כלל.

בסיטואציה פרטית או משפחתית, בה החשש של "רבים" קטן או לא קיים, יש יותר מקום לגמישות וקיימת פחות התנגדות הלכתית. גם כאן, יש ללוות כל שינוי מן הנהוג באחריות ובתקשורת פתוחה וכנה. אומנם ישנם פחות אנשים לקחת בחשבון, אך למנהגי הבית משקל רב משל עצמם.

¹¹ ב"ח אורח חיים סימן רעא

ולפע"ד [=ולפי עניות דעתי] נראה עיקר להחמיר בקידוש כמו במגילה שאין הנשים מוציאות לאנשים...

¹² מגן אברהם סימן תרפט, ה

אינם מוציאות – ול"ד לנ"ח [= ולא דמי לנרות חנוכה] דשאני מגיל[ה] דהוי כמו קריאת התורה[ה] [סמ"ג] פי'רוש] ופסול[ות] מפני כבוד הצבור

¹³ הרב דוד אויערבאך, הליכות ביתה ט"ו, י

אשה יכולה להוציא את האיש בקידוש הואיל וגם היא חייבת מן-התורה בקידוש כמו האיש. אך לכתחילה אין להורות כן מלבד בשעת הדחק...ומכל מקום יש להחמיר לכתחילה שלא תוציא אנשים שאינם מבני ביתה.

¹⁴ Tradition, 49:1 (Spring 2016) Available [כאן](#). ניתן למצוא

כיצד עלינו להתייחס למצבים בהם ההלכה מסתייגת אך לא אוסרת?

בעבור חלק מהקוראים, טענות המתבססות על מסורת שבה נשים לא היו מוציאות גברים ידי חובה גם אם הדבר היה מותר מבחינה טכנית הן מספקות ומתקבלות על הדעת. דפוסי התנהלות מסוימים של אורח החיים היהודי שנהגו במשך אלפי שנים, כמו למשל שגברים אחראיים לתפקידי דת ציבוריים בעוד שתפקידן של נשים התמקד יותר בבית, אינם דבר שניתן לבטל במחי יד.

אדם הרגיל למלא תפקיד מסוים, בין אם כעונה ובין אם כשומע, עשוי להיות מחובר אליו ולבקש לשמור עליו, במיוחד אם התפקיד תואם את מסורתם של הוריו וסביו. אפילו אישה הרוצה לקדש בעבור בני משפחתה עשויה למצוא את עצמה מתקוממת אם בעלה יבקש להדליק במקומה את נרות השבת.

רחל שרנסקי דנציגר כותבת שאל לנשים המבקשות לקחת חלק בצורה חדשה של קיום מצוות לנטוש את מסורת אימותיהן בפזיזות ובקלות, ואל להן לזלזל במנהגי הדורות הקודמים.¹⁵

רחל שרנסקי דנציגר, "בחזרה לדת אמותינו", זמן ישראל, 11.12.14

כאשר אנו נאבקות להגדיר מחדש את מקומנו ביהדות, על אף רצוננו למעורבות קהילתית רבה יותר ולתפקידים חדשים, אל לנו להזניח את המורשת העוצמתית של אימהותינו. אל לנו לקבל את ההפחתה בערך הדת שלהן... בואנה ונחזיר את הגוף ואת המשפחה לזירה של צמיחה עוצמתית.

מנגד, עבור אחרים, נהיה קשה יותר ויותר להזדהות עם הדעות המגבילות נשים בכל דבר שהוא מעבר למה שמחייבת ההלכה. בעשורים האחרונים קיבלו נשים על עצמן תפקידים ציבוריים בתחומי חיים שאינם דתיים, ונשים ממשיות לצבור ידע תורני נרחב. פעמים רבות הרצון לקחת חלק מוביל בצורות נוספות של עבודת ה' הוא חלק משינויים אלה, מתוך מקום חיובי של חיבור לתורה ולמצוות.

במקרה של הוצאה ידי חובה, כאשר רמת החיוב זהה חז"ל לא הגבילו נשים באופן ספציפי, וקיימות מגוון השקפות בקשר לכך בפסיקות ההלכה המוקדמות. דבר זה מותיר מקום להגיב בחיוב לרצונות אלה בהקשרים מסוימים.

איזו התנהגות מתאימה למצב מסוים היא שאלה מורכבת שמטבעה יכולה להשתנות בין קהילות שונות. ההתייחסות לנושא תלויה בערכים המנחים אותנו, והמשקל היחסי שאנו מעניקים להם. עלינו לשאול: האם קיים ערך רוחני בעצם זה שאישה מוציאה גבר ידי חובתו במצב נתון? מה הוא הערך, מי יפיק מכך תועלת, ובאילו מקרים הדבר חל באופן הברור ביותר?

Rachel Sharansky Danziger, "Reclaiming Our Mothers' Religion", The Times of Israel, December 15, 2014